

Riksstämman 60 år

Läkaresällskapets flaggskepp i en riksstämmogenerals perspektiv

»Riksstämman har levt i 60 år och är snart på väg att bli en pigg pensionär. Oddsen för framtida fortsatt rörlighet och hög aktivitet är goda.« Så summerar artikelförfattaren sina erfarenheter av att ha varit general och ansvarig för presstjänsten.

STEPHAN RÖSSNER
professor, överviktsenheten, Huddinge
Universitetssjukhus, Stockholm

II Jag var drygt ett år när den första riksstämman organiserades och är därmed nästan årsbarn med Svenska Läkaresällskapets flaggskepp, ett av de viktigaste inslagen i svenska läkares fortbildning. Lars Werkö har i en parallell artikel belyst historiken, till viss del med utgångspunkt i Göran Lundhs jubileumsskrift från 50-årshögtidligheterna. Jag har levt med riksstämman sedan mitten av 1970-talet, och denna artikel kompletterar Werkös men med tonvikt på mina personliga erfarenheter som riksstämmogeneral och framför allt på de cirka 25 åren jag kan överblicka som ansvarig för presstjänsten och kontakten med medierna.

Tidsandan byter tonart

Under min tid på riksstämmokansliet förändrades de formella umgängesformerna dramatiskt. Tidsandan bytte tonart i början av 1970-talet. Den 1 oktober 1965 avhöll Svenska Läkaresällskapet sin högtidssammankomst, och jag deltog i evenemanget, då som ordförande i Medicinska föreningen. Jag minns tillställningen av två skäl: För det första var det praktiskt taget enbart män vid sammankomsten och för det andra var det fortfarande frackmiddag. Dessutom fanns ett pikant inslag i dagens datum: 1 oktober 1965 var den dag då mellanölet släpptes fritt i Sverige. Självt hade jag varit försiktig med vinet till maten och körde i vänstertrafik en gammal skraltig Renault över Västerbron, där man på Västerbroplan hade byggt upp en gigantisk poliskontroll, där alla vingliga mopeder greps som i personliga former firade det nya alkoholstarkare ölets ankomst.

Från City till Älvsjö

Till början av 1970-talet var riksstämman inhyst framför allt i och kring Nor-

ra bantorget. Norra latin var ännu läroverk, men Folkets hus användes till bristningsgränsen. Eftersom läkarkåren då befann sig i stadig expansion gällde det att få fram lokaler praktiskt taget från år till år. ABF-huset på Sveavägen fylldes, närliggande biografen översvämmades och till slut måste de stackars kollegerna springa gatlopp mellan innerstadens olika lokaler för att kunna ta del av det tvärvetenskapliga informationsutbudet.

Det var i detta läge som tankarna på Älvsjömässan föddes och blev verklighet 1972. Svenska Läkaresällskapet torde aldrig kunna göra sig berömt av någon mera radikal framtoning, och motståndet mot att flytta ut i glesbygden med riksstämman var massivt och kunde väl bara jämföras med Karolinska institutets lärarkollegiums reaktion inför tanken på att öppna en fakultetsfilial i det fjärran belägna Huddinge. Man packade bokstavligen utflyktskorgar för att bege sig på studiebesök till dessa söderförorter men konstaterade snart att det var vida bättre att ha riksstämman sammanhållen i moderna, effektiva och ändamålsenliga lokaler än att ha den utspridd i innerstadens möteslokaler.

Det faktum att man behövde ta ett pendeltåg till Älvsjömässan har i all fortsättning ansetts ligga stockholmarna i fatet, och de ändamålsenliga Älvsjölokalerna beskrevs av göteborgarna i slutet av 1980-talet som ödsliga hallar belägna bortom all ära och redlighet när de som alternativ ville lansera den Göteborgsbaserade riksstämman i Svenska mässans mera centralt placerade lokaler.

Presstjänsten reformeras

Under 1970-talets mitt, när jag kom in i bilden, till stor del matchad av min företrädare Lars-Erik Böttiger som redaktör i Läkaresällskapet, var presstjänsten en luguber tillställning. Journalister släpptes bara in till vissa typer av föreläsningar och fick inte kontakta föredragshåll-

re eller skriva om ett föredrag innan det hade avhållits. Presskonferenserna var strikta och formella tillställningar, tilltalet var formaliserat och det reella informationsutbudet därmed rätt begränsat.

Det fanns flera faktorer som gjorde att denna presstjänst snart skulle reformeras till det bättre. Flytten till Älvsjö innebar att man plötsligt fick ändamålsenliga lokaler, eftersom det där fanns presslokaler – till en början trånga och svettiga skrubbar i källarplanet, sedermera professionellt utformade möteslokaler med bra arbetsförutsättningar för journalister, läkare och forskare.

Det var lätt att inse att den mediala täckningen av riksstämman bara kunde bli fragmentarisk om man inte fick skriva om riksstämman annat än under de tre dagar som själva mötet pågick. Ingen journalist gillade att skriva om gammal skåpmat, och när väl riksstämman var tilländalupen fanns det föga intresse att efterarbeta det i och för sig mycket rikhaltiga vetenskapliga och kliniska materialet.

Öppenhet och tillgänglighet

Datoriseringen, den produktionstekniska utvecklingen av riksstämmoprogrammet och den allmänna tidsandan med en ökad öppenhet gjorde att vi beslöt oss för att helt förändra riksstämmans ansikte gentemot medierna. Tillsammans med Läkaresällskapets dåvarande kanslichef och riksstämmoadministratören Lars-Åke Pellborn byggde jag upp ett pressinformationssystem där öppenhet, tillgänglighet och maximala förutsättningar för kontaktytor skapades.

I och med att riksstämmoprogrammet kom ut i tryck, så småningom också i förväg i Läkartidningen, stod det envar fritt att botanisera i materialet och ta kontakt med forskare och läkare runt om i landet. Detta hade betydande fördelar. För det första utökades exponeringstiden för medicinska nyheter med anknytning till riksstämman, från några få dagar kring själv riksstämmotillfället till ett par veckor under hösten. Alltmer medicin kunde därmed få plats i tidningarna, och eftersom medicin alltid har varit och lär förbli ett av allmänhetens mest eftertraktade läsobjekt var det ingalunda svårt för journalister att fylla utrymmet. Många journalister kunde göra

mycket bättre mediala jobb genom att intervju sina lokala hjältar, komplettera med studiebesök på lasaretten, intervju patienter på orten osv. Materialet blev fylligare, det producerades under mindre tidspress och fick en allmänt högre kvalitet.

Godbitar till pressen

Vid riksstämman producerades ett tusental vetenskapliga alster, och ur detta smörgåsbord plockade vi varje år material till riksstämmans presstjänst. Vi var helt överens med journalisterna om att inte i förväg uppge vilka talare vi kallade till presskonferensen, utan detta kom varje morgon som en överraskning. Eftersom det fanns tusen bidrag att välja mellan var sannolikheten för att någon enskild journalist i förväg skulle ha betat av ett visst ämnesområde ganska liten, även om det någon gång kunde förekomma att en journalist hade tippat rätt och långt i förväg identifierat ett ämne som vi hade tänkt ta upp på presskonferensen.

När journalisterna vandrade in i pressrummet delades det ut en lista med namn på 15–20 presentatörer, som var och en fick 3–4 minuter på sig för en kort sammanfattning och därefter ett par minuter för att svara på frågor. Journalisterna slapp att springa runt i korridorerna och visste alltid att de kunde träffa sina intervjuoffer intill pressrummet när det var dags för presentationen. Tidtabellen hölls minutiöst. Många av talarna skulle ju faktiskt uppträda på symposier eller i paneler bara några minuter efter sitt framträdande på presstjänsten, och därför fanns det inga möjligheter att arbeta med annat än absolut punktlighet. Vissa hann knappt in till presskonferensen från sitt föredrag och behövde också veta att tidtabellen gällde.

Allt bättre kommunikation

Under årens lopp har läkarna blivit alltmer professionella när det gäller att koncist presentera sitt material och med utgångspunkt i en lättbegriplig pressinformation koncentrerat beskriva problemet och dess tilltänkta lösning.

En gång i tiden började kollegerna med omständliga beskrivningar av bakgrund, historik, metoder osv, men numera vet de att man måste arbeta efter löpsedelsmodellen och börja med det viktigaste först för att sedan arbeta sig in i detaljerna. Alla vet att redaktörer klipper materialet bakifrån, och därför skall man börja med det viktigaste; då kommer i alla fall någonting med i artikeln.

Förut försökte forskarna ta med sig diabolter och overhead och göra minipreparationer av de föredrag de nyss hade hållit i salarna, eller också såg de

presskonferensen som ett lysande tillfälle till ostörd generalrepetition. Vi blev duktiga på att stävja alla sådana tilltag. Med åren lärde jag mig att klippa in när en långrandig föredragshållare någon gång ändå måste ta ett andetag och lämna ett par millisekunders paus. Journalisterna var utomordentligt nöjda. De visste när de kunde komma och gå och hade alltså möjlighet att fullt legalt inom ramen för pressens spelregler följa med en intressant föredragshållare ut ur pressrummet för att fördjupa intervjun i angränsande lokaler.

Urvalet till presskonferensen speglade vad vi som experter trodde oss finna intressant för allmänheten. Dessa ämnen

Stephan Rössner dirigerar pressen – karikatyr av Ewert Karlsson, signatur EWK.

Riksstämman har i själva verket blivit en stor tummelplats, där journalisterna har kunnat vidareutveckla sina kunskaper, knyta kontaktnät och umgås med varandra.

var inte svåra att identifiera: läkemedel, alkohol, barn, kvinnohälsa, cancer, stora folksjukdomar och dramatiska nyheter, som dock inte förekom särskilt ofta.

Fortbildning även för journalister

Vi lärde oss något smärtsamt – att även intressanta nya landvinningar inom la-

boratoriemedicinen eller inom de tekniska specialiteterna sällan kom till sin rätt, eftersom journalisterna egentligen inte kunde fatta deras vikt. För folkliga ämnen gick det lättare att få respons, men medvetet lade vi alltid in ett par mer »svåra ämnen« för att ge journalisterna tillfälle till egen fortbildning.

Riksstämman har i själva verket blivit en stor tummelplats, där journalister har kunnat vidareutveckla sina kunskaper, knyta kontaktnät och umgås med varandra inom ramen för sin yrkesförening, Sällskapet svenska medicinjournalister. Men här till kommer också en rad andra journalister som på ett eller annat vis har bevakat riksstämman. Någon försökte väl ta sig in på presskort med ganska otydlig anknytning till riksstämman, men det var högt i tak och även den journalist som kunde tänka sig representera Kamratposten eller en scouttidning kunde räkna med att bli vänligt bemött och insläppt. Det serverades ju också gratis kaffe och ostfralla i pressrummet.

Utformningen av denna presstjänst blev faktiskt väldigt framgångsrik och används som modell vid flera stora kongresser och i andra sammanhang. När Sverige stod som värd för en stor internationell aidskongress var jag presschef och ledde möten med upp till 600 ackrediterade journalister som samlats för att då höra på de stora namnen Gallo och Montaigner som tampades om prioritet till upptäckten av viruset.

Teknikrevolutionen tog oss på sängen

Under den tid jag har kunnat överblicka har teknikutvecklingen varit dramatisk. Gamla kantstötta, spruckna och felvända diabolter har undan för undan förvandlats till professionella powerpointpresentationer. Overheadbilderna – som en gång i tiden var handskrivna och kladdiga, sedan hyggligt brända i svartvitt och slutligen elegant utformade i flerfärgstryck – finns fortfarande med för vissa former av kommunikation, debatt och diskussion. Införandet av powerpoint skedde dock så blixtnabbt att man faktiskt blev tagen på sängen. I slutet av 1990-talet diskuterades i hur många lokaler man ens skulle överväga att införa powerpoint-utrustning. Numera är det vanligt att man kommer till kongresser där det är förbjudet att visa någonting annat än powerpoint, om man inte speciellt har anmält avvikande önskemål i förväg.

Med powerpoint kom färg, bra bildkvalitet, översiktlighet, tydliga typsnitt men också risk för överbelastning och grötighet. Många som förluskade sig i mediet lyckades skapa bilder som hoppade och skuttade, ändrade färg, kontrast, nyans och karaktär och därmed

Gamla kantstötta, spruckna och felvända diabilder har undan för undan förvandlats till professionella power-point-presentationer.

kom att utgöra ett närmast epilepsiprovocerande inslag i halvmörkret. Men efter denna initiala yra återfann vi alla någon form av balans. Idag är det glädjande att konstatera att presentatörerna har blivit oerhört mycket mer professionella vad gäller bildteknik och framställningsform. Man är mer direkt och koncis, längderna har försvunnit, många har repeterat väl och tempot har blivit uppdrivet, som tidsandan i övrigt.

Posters för kommunikation

Posters uppfattades som någonting udda, konstigt och andra klassens presentationsteknik för de stackars yngre forskare som hade förvisats utanför föreläsningssalen. Vi var tidigt medvetna om behovet av posters – som ett alternativ för att kunna hantera den ökande kunskapsmassan – men de första åren var det svårt att få utrymme för dem.

Vi inrättade priser med det då svindlande beloppet av 5 000 kronor för vinnande poster, någonting som inte var svårt att välja ut när det de första åren bara fanns ett knappt dussin att välja bland. Men i den takt som posterpresentationerna blev alldagligt gods, även på internationella kongresser, blev det självklart att vi också skulle använda den tekniken vid riksstämman, och under det senaste året har antalet posters varit ungefär lika stort som antalet fria föredrag.

Poster kvaliteten har också förbättrats dramatiskt. Detta sammanhänger med den allmänna höjningen av teknikkvaliteten. Många sjukhus och akademiska enheter har medicentraler som gör professionella posters, som visserligen inte är helt billiga men som ändå är ett effektivt och rationellt sätt att kommunicera. Här finns en kunskap som avhåller de tilltänkta posterpresentatörerna från en av de vanligaste horrorerna, nämligen att klämma in obegränsade massor information i det trots allt begränsade utrymmet.

Lyssnarvänligt, slimmat och målinriktat

Symposiernas antal har varit påfallande konstant genom åren. Något 50-tal har det blivit, och kampen om att få uppträda på banan har blivit allt hårdare. I pri-

oriteringsgruppen sitter under våren ett 20-tal representanter för många sektioner och nagelfar de offerter som inlämnats. Det är knappt vartannat symposium som får genomföras. Symposierna har nu blivit kortare, mer professionella, övergripande och lyssnarvänliga. Många sektioner har valt att avstå från egna mer specialinriktade ämnesområden och i stället avsatt sina resurser för att stöda andra sektioner i tvärvetenskaplig gemenskap. I dessa lägen sparade man sitt material till den egna specialistsammankomsten, som ofta låg vid ett annat tillfälle långt ifrån riksstämmodet.

Öppningsmötet har omvandlats under en följd av år. Magnifika och pompösa uppställningar har fått ge vika för mer slimmade och målinriktade presentationer. Att lägga öppningsmötet som riksstämmans allra första öppning visade sig ju inte vara någon särskilt begåvad idé; många hade inte ens hunnit fram när sällskapets ordförande förklarade riksstämman öppnad. Och den som kommer på sista dagens eftermiddag är medveten om att det glesar ut betänkligt i salarna efter lunch.

Arbetstiderna påverkar ju också riksstämmans utformning. Under Folkets hus-eran var det självklart att man kunde använda helgdagar för riksstämman, men tidsandan och fackligheten ledde till att man först begränsade sig till lördagen, som även den så småningom ströks. Nu är riksstämman förlagd till tre av veckans arbetsdagar.

Generalens arbete

Som riksstämmogeneral och ledamot av riksstämmans centrala arbetsgrupp har det varit spännande för mig att följa utvecklingen under 25 år. Riksstämмоåret börjar med urvalet, planeringen och sammanträdena med kansliet och mässpersonalen under vårintern, i mars fattas beslut om symposierna och i slutet av maj går riksstämmans ledningsgrupp igenom det tilltänkta programmet med representanter från samtliga sektioner. I slutet av augusti är det deadline för alla abstrakt, och sedan blir arbetet alltmer intensivt. Sektionerna är dessvärre inte så punktliga med att lämna in sitt material som man skulle önska, och Eva Kenne, som i många år arbetat som ett administrativt ankare, sliter hårt för att till sist kunna få ihop ett program som tillfredsställer både sektionerna och utställarna vad gäller de lokalmässiga önskemålen.

Det är naivt att tro att riksstämman kan fungera utan en kommersiell medicinsk utställning. Men utformningen av denna har debatterats och stötts och blötts under decennier. Under det kalla kriget med landstinget, det år då professor Börje Uvnäs var Svenska Läkare-

sällskapets ordförande, diskuterade man på fullt allvar att lägga ned riksstämman vartannat år och syssla med »ersättningsaktiviteter«. Det var först när vi kunde visa att riksstämman, där ingen enda läkare fick betalt för sin ambition att förmedla sina kunskaper till kollegerna, faktiskt var en av de billigaste utbildningsformer man kunde tänka sig för huvudmännen. I det ögonblick när man tänkte sig att i stället arvoda föreläsare, efter den billigaste tariffen, blev man varse att det här var ett klavertramp man borde undvika.

Den måttfulla svenska modellen

Riksstämman fick behålla sin form, och utställningen, vars kommersiella utformning ju alltid har diskuterats, fick bli kvar. Jämfört med riksstämmans kusiner i andra länder, t ex Finland, har den svenska modellen präglats av måttfullhet. På studiebesök i grannländerna såg vi yvigare varianter: I Helsingfors kunde man klockan 9 på morgonen kasta pil på en vägg och inkassera en flaska rödvin om man träffade väggen och kunde uppges var läkemedlet hette. I Stockholm är kraven betydligt större och utställningen mer sofistikerat utformad. Lekar och tävlingar har alltid varit ett sätt att locka åhörare, och på senare tid förekommer även teaterinslag ute i utställningsområdet. I och med tillkomsten av datorer blev det plötsligt populärt att låta läkarna leka och spela vid skärmarna, och den som idag tillhandahåller ett Internetkafé inom sitt stånd kan räkna med att många ramlar in för att sköta kontakten med hemortens sjukvård.

Trots detta har riksstämman alltid kallats för Kiviks marknad, en metafor som nu är sliten till utplåning. Det är klart att det har delats ut pennor, radergummin, snurrar, glasspinnar och diverse tontiga leksaker som ingen egentligen behöver, men på det hela taget har deltagandet ändå skett under relativt oskyldiga och beskedliga former.

Riksstämman har levt i 60 år och är snart på väg att bli en pigg pensionär. Oddsden för framtida fortsatt rörlighet och hög aktivitet är goda. Om nästa steg är en stämma på nordisk bas, rikspendling till andra landsändar i demokratiskt syfte, nya kommunikationsformer, förändring från forskning till klinik eller vice versa (allt ovannämnt ofta diskuterade fokusforskjutningar!) kan bara framtiden utvisa!

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Riksstämmans generalsekreterare 1991–1999.